

Məlum olduğu kimi, həkimlərin ölümün tezləşdirilməsinə kömək etməyə və xəstələrin bəzi kateqoriyalarının evtanaziya barədə həkimin təklifini qəbul etməyə hazır olduqlarını sübut edir. Bu işə cəmiyyəti yaxın gələcəkdə əxlaq modelinə müraciət etmək riski ilə üzləşəcəyi kimi real təhlükə haqqında ciddi düşünməyə məcbur edir.

A.Mustafayeva yazır: "Hesab edirik ki, təbabetin humanist prinsipləri, ağrı və digər iztirablarla mübarizədə müasir imkanlar, ağır xəstələrin müalicəsində tərəqqi, əlillərin reabilitasiyası üzrə yeni sosial proqramlar, nəhayət, xospislər şəbəkəsinin yaradılması - məhz bunlar aktiv fəaliyyətlərin məqsədi olmalıdır. Bunlar ictimai rəyi və tibb işçilərini evtanaziyanın dəstəklənməsinin əleyhinə çıxmağa və onun tənzimlənməsi üzrə xüsusi hüquqi normaların işlənməsinə təşviq etməlidir.

Səhiyyənin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması, tibb işçilərinin mənəvi səviyyəsinin yüksəldilməsi evtanaziyanın hər hansı növünə və vasitəsinə qarşı ən yaxşı təminatdır. Fikrimizcə, evtanaziyanın hüquqi tənzimlənməsinin işlənilməsi tibbi baxımdan lazımsız, psixoloji cəhətdən təhlükəlidir, çünki "xoşbəxt ölüm" təbabetin humanist prinsiplərinə ziddir."

Qeyd etmək istəyirik ki, evtanaziya probleminə münasibətdə fəlsəfə, hüquqsünaslıq və təbabetlə yanaşı, din də öz mövqeyini ifadə edir. Lakin onlardan fərqli olaraq, islam dinində evtanaziyanın hər hansı forması qadağan olunur. Həkim tərəfindən pasiyentə qarşı evtanaziya tətbiq edilməsi, əgər bu zaman həkim, hətta humanist məq-

Gerçəkdən də insan həyatı özlüyündə elə bir dəyərdir ki, şəraitdən asılı olmayaraq, qorunmalıdır. İslam "yaşamağa dəyməz" prinsipini qəbul etmir və onun ehkamları iztirablardan yaxa qurtarmaq naminə ölümə haqq qazandırılmasına yol vermir. Evtanaziyanın yolverilməzliyinə sübut olaraq, Məhəmməd peyğəmbərin (s) aşağıdakı kəlamlarını göstərmək olar: "İnsanlar arasında yarısı heç cür sağalmayan və həddən artıq ağrıları olan bir adam yaşayırdı. O, elə ezablı ağrılar çəkirdi ki, bir dəfə dözməyərək bıçağı götürüb əlində dərin kəsim etdi və tezliklə qan itkisindən

burada deyilir ki, hər bir ağrının öz dərmanı mövcuddur. Bu nikbinliyin əsası var və o, Məhəmməd peyğəmbərin (s) aşağıdakı kəlamlarına söykənir: "Uca Allah xəstəliklər yaradıb. Dərmanları da O yaradıb. Elə isə müalicə olunun!"

Bir bədəvi Peyğəmbərdən (s) soruşdu: "Ya Rəsulullah! Biz müalicə olunmalıyıq?" Məhəmməd peyğəmbər (s) buyurdu: " Bəli, müalicə olunun! Allah xəstəliklər də, onlarla birgə müalicə vasitələri də nazil edib. Kiminsə bunlardan xəbəri var, kiminsə yox".

İnsan ruhuna və cisminə ziyan vuran xəstəlik özündə bəzən sınaq, bəzən də Tanrı qəzəbi və günahın yuyulması məqsədi daşıyır. Xəstəliyə düzgün münasibət, eləcə də, dürüst diaqnoz və müalicə forması vacibdir. Məhəmməd peyğəmbər (s) bununla bağlı buyurmuşdur: "Hər bir xəstəliyin dərmanı var. Əgər bu, dəqiq seçilsə, insan Xəliqin iradəsi ilə sağalır".

İslama görə, xəstəlik sınaq və ya günahların yuyulmasıdır. Bu yanaşma Qurani-Kərimdə də öz əksini tapmışdır: "Əgər Allah insanları günahlarına, haqsızlıqlarına görə

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu**

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

İslamda evtanaziyaya münasibət

sədlər güdürsə və pasiyentin xahışını yerinə yetirirsə belə, hər bir halda qətl sayılır. Əgər pasiyent özü iztirablarına son qoymaq məqsədilə fəal hərəkətlər edirsə, bu, intihar kimi təsnif olunacaq. Biz özümü-özümüzü yaratmadığımızdan və bədənimizin sahibi olmadığımızdan, islam bu cür hərəkətləri böyük günah hesab edir. Bədən bizə verilmişdir, onun qayğısına qalaq, yedizdirək və qoruyaq. Bədənimizin sahibi bizə həyat bəxş edən Allahdır. Onun həyatı vermək və ya əksinə, almaq hüququ pozulmamalıdır. İntihar etmək cəhdi islamda cinayət və böyük günah sayılır.

Müqəddəs Quranda yazılır: "Ey iman gətirənlər! Qarşılıqlı razılıqla edilən alış-veriş müstəsna olmaqla, bir-birinizin mallarını haqsız bəhanələrlə yeməyin və özünü-özünü öldürməyin! Həqiqətən, Allah sizə qarşı mərhəmətlidir!" (Müqəddəs Quran, 4:29), Suisiddən çəkinməyin Məhəmməd peyğəmbər demişdir: "Özünü dəmir silahla öldürən şəxs onu daim cəhənnəmdə özü ilə daşıyacaq. Ölmək üçün zəhər içən daim bu zəhəri cəhənnəmdə içəcək. Öz həyatını başa vurmaq üçün dağdan atılan adam daim cəhənnəmin dərinliklərində düşəcək."

öldü. Uca Allah buyurdu: "Bəndəm özü mənə qabaqladı. Mən cənnəti ona qadağan etdim".

Məhəmməd peyğəmbərin (s) intiharı qadağan etdiyi digər bir misal. Hərbi yürüşlərin birində igid bir müsəlman öldürüldü. Silahdaşları döyüşdəki mərdliyinə və cəsərinə görə onun ruhuna dualar etdilər. Lakin tezliklə onların heyretinə səbəb olaraq Məhəmməd peyğəmbər (s) dedi: "Onun yeri cəhənnəmdir". Təəccüblənən yoldaşları öyrəndilər ki, bu kişi ağır yaralandıqdan sonra qılıncının dəstəyini yerə soxmuş və sinəsi ilə qılıncın üzərinə atılaraq intihar etmişdir. Ş.Alyautdinovun qeyd etdiyi kimi, şəriət normaları nəzərə alınaraq, "İslam Tibbi Etika Məcəlləsi" nəşr edilmişdir. Burada deyilir: "Eynən suisid kimi, mərhəmət səbəbindən öldürmə də fani dünyadan həyatımızdan sonra heçlik olcağını güman edən ateist təfəkkür tərzində dəstək tapa bilər. İztirabları azaltmaq üçün öldürmək tələbi rədd edilir, çünki dünyada elə bir ağrı yoxdur ki, onu dərmanlarla və ya müvafiq neyrocərrahiyyə ilə yüngülləşdirmək mümkün olmasın". Bu iqtibasdan görüldüyü kimi, islam insanın hər hansı formada həyatdan məhrum olunmasını qadağan edir. Bundan başqa,

cəzalandırırsaydı, yer üzündə heç bir canlı sağ qoymazdı. Lakin (Allah) onlara müəyyən müddət (ömrələrinin sonunadək) möhlət verər. Əcəlləri gəlib çatdıqda isə, onlar birəcə saat belə nə yubanar, nə də tələsərlər". Bu ayədən aydın olur ki, xəstəlik - günahlara görə başlanma şansı qazanmaqdır, əcəl vaxtı isə, yalnız Allaha bəllidir. İnsanın təkcə müalicə olunmaq hüququ deyil, həm də öhdəliyi olduğu barədə Şamil Alyautdinov haqlı olaraq yazır: "Ölüm - insanın müəyyən həyatı durumlarda seçiminin olmamasına dair ən parlaq nümunələrdən biridir. İnsan qərar verə bilməz ki, bu gün ölsün, yoxsa yox. Lakin həkimlərin təsdiqinə görə, onun üçün ölümcül olan xəstəliklərdən müalicə olunmaq və xəstəliklərə qarşı durmaq üzrə hüququ və hətta öhdəliyi var. İradəsinin gücünü göstərən bu insan sağala bilər, amma bu, o demək deyil ki, o, ölümünü təxirə salıb. Sadəcə, ondan ötrü ölüm zamanı hələ başlamayıb. Eynilə də, insan yüngülcə xəstələne bilər, lakin yanında həkim olmaz, yaxud dərman almaq üçün maddi imkanı olmaz və o, ölür. Vaxt gəlib çatdı".

Beləliklə, Qurani-Kərimin yuxarıda xatırladığımız ayələrini və

Məhəmməd peyğəmbərin (s) hədislərini nəzərə almaqla, bir daha qeyd etmək olar ki, evtanaziya islamda yolverilməzdir. Pasiyent ailə və dostlarının mənəvi dəstəyi və şəfqəti ilə əhatə olunmalı, həmçinin, öz daxili ruhi ehtiyatlarını səfərbər etməlidir. Həkim ağrını yüngülləşdirmək üçün terapevtik üsullarla yanaşı, pasiyentə ruhi və mənəvi dəstək də göstərməyə borcludur. Dilemma o zaman yaranır ki, ağrını yüngülləşdirmək üçün verilən dərmanın dozası ölümcül həddə gəlib çatır və bu, insanın məhvinə səbəb ola bilər. Bu cür hallarda "İslam Tibbi Etika Məcəlləsi" bildirir: "İnsan həyatının müqəddəsliyini nəzərə alaraq, həkimə, hər halda, pasiyentin vəziyyətini böhranlı qiymətləndirmək tövsiyə olunur. Əgər həkim elmi biliklərə əsaslanaraq, insanı həyata qaytarmanın mümkünsüzlüyünə əmindirsə, onda orqanizmi inadla bitki kimi saxlamağın, habelə kriodondurma, yaxud digər süni üsulların köməyi ilə insanı qorumağın mənası yoxdur. Həkimin vəzifəsi ölümü deyil, həyat prosesini dəstəkləməkdir."

İlk baxışda, bu iqtibas həkimə, hər halda, evtanaziya tətbiq etmək hüququ verir. Amma belə deyil. Əvvəla, son həddə birbaşa mətnlə

həkimə pasiyentin həyatının dayandırılması üçün aktiv hərəkətlər etmək qadağan edilir. İkincisi, əgər biz burada göstərilən şəraiti müqayisə edərkən, evtanaziyanın mövcudluğu, yaxud olmaması hallarını tutuşdurarkən, məlum olar ki, burada evtanaziya mövcud deyil.

Müasir anlamda insan hüquqları - onun inkişafının daha əhəmiyyətli imkanları, insan azadlığının ölçülərini müəyyənləşdirən ayrılmaz xüsusiyyətləridir. Hüquq və Azadlıqlar İnstitutu Azərbaycan Respublikasının konstitusiyaya hüququnda mərkəzi yerlərdən birini tutur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında bəyan olunur ki, insanın əsas hüquq və azadlıqları ayrılmazdır və hər bir kəsə anadangəlmə məxsusdur.

Məlum olduğu kimi, hazırda demografik böhran və reproduktiv sağlamlıq problemi ictimai diqqət mərkəzindədir. Buna, bütövlükdə, dünyada və eləcə də, Azərbaycan Respublikasında əhəlinin sağlamlığının, xüsusilə də, reproduktiv sağlamlığın pisləşməsi istiqamətində yaranmış əlverişsiz meyillər daha çox səbəb olmuşdur.

Vahid Öməröv,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru